

ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОН ЗАРГАРЛИК САНЪАТИНИНГ ЎЗИГА ХОСЛИГИ

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7852665>

Марасулова Иззат Мухаматсултановна
Чирчиқ давлат педагогика университети
“Тасвирий санъат ва дизайн”
кафедраси катта ўқитувчиси

Аннотация. Мақолада янги Ўзбекистон заргарлик санъатининг ўзига хослиги, заргарлар ижодида турли бадий услубларнинг қўлланилиши заргарлик тақинчоқлари мисолида таҳлил қилинган.

Калит сўзлар: заргарлик, бадий услуб, анъана, безак фалсафаси, модерн, маҳаллий безакли тасвирлар.

Ўзбек халқ амалий санъати қадимийлиги ҳамда бой маданияти билан бутун дунёга машхурдир. Унинг ер усти ва тупроқ остидаги қисми улкан бир тарихий музей. Самарқанд, Бухоро, Хива, Термиз, Тошкент, Фарғона ва бошқа шаҳарлардаги ҳар бир тарихий меморий обида, халқ амалий санъати намунаси ота-боболаримиз яратган бетакрор, теран мазмунли, чуқур маъноли, бебаҳо санъат асарлари, дурдоналаридан иборат бадий ва маънавий меросдан иборат. Асрлар мобайнида орттирилган маданий ва маънавий меросимиз, хусусан ўзбек миллий халқ амалий санъатининг энг кўп ривожланган турлари: ганчкорлик, наққошлик, ёғоч ўймакорлиги, тоштарошлик, суяк ўймакорлиги, кандакорлик, пичоқчилик, заргарлик, каштачилик, зардўзлик, гиламчилик кабиларнинг ўзига хос томонлари, ишлаш технологияси, усталарнинг ҳақиқий асл номлари, ўзига хос мактаблари, яратган услублари бугунга қадар устоздан шогирдга ўтиб келмоқда. Бугунги кунда мамлакатимизда халқимизнинг бой ижодий меҳнати натижасида яратган халқ ҳунармандчилиги асарларини ёхуд анъаналарини кўз қорачиғидек авайлаш, қадрлаш, улар оркали ёшлардаги бадий эстетик дидини ўстириш ҳамда юксак маънавиятли шахслар қилиб тарбиялаш учун кенг имкониятлар очилди. Бу борада **“Умумбашарий маданиятнинг ажралмас қисми бўлган халқ амалий санъати дунёдаги ҳар бир халқ ҳаётида, унинг турмуш тарзи ва қадриятлари ривожда алоҳида ўрин тутди. Инсониятнинг онгли ҳаётида ҳунармандчиликнинг пайдо бўлиши - цивилизация сари ташланган энг муҳим тарихий қадам, десак, ҳақиқатни айтган бўламиз”** - Ўзбекистон Республикаси президенти Шавкат Мирзиёевнинг ушбу фиклари амалий санъатимизга бўлган юқори эътибор саналади

Барча санъат турлари қатори заргарлик - қадимий санъат тури сифатида узоқ асрлар давомида ўз анъаналарини давом эттириб келади. Юртимиздан кўплаб маҳоратли зарган усталар етишиб чиққан. Бундай ижодий жараёнлар

ҳозирда ҳам давом этмоқда Янги Ўзбекистонда давлатимиз раҳбари томонидан заргарлар учун янги ижодий имкониятлар яратилмоқда. мазкур соҳани ривожлантириш масалалари давлатимиз сиёсатининг таркибий қисмига айланиб улгурди. Юртимизнинг турли ҳудудларида фаолият кўрсатиб келаётган маҳоратли заргар усталар ўз ижодий тажрибаларини ошириб, мазкур санъатнинг энг яхши оригинал ва бутакрор анъаналари ва бой тасвирий безак услубларидан, устоз санъаткорлар тажрибаларидан самарали фойдаланган ҳолда янгидан янги намуналарни яратиш келмоқда. Бир атор заргарлар учун бадиий анъана самовий тартибнинг биринчи тамойиллари дунёсини, заргарлик буюмлари яратилиш қонунларини кашф қилган аждодларимизнинг анъанасини давом эттириб келадилар.

Бугунги кунда кўплаб иқтидорли ижодкорлар ўз бадиий маҳоратларини намоиш этиб келишмоқдалар. Рассом-модельер, заргар Анел Улумбекова ўзига хос ижоди билан республиканинг етакчи заргарлари қаторида тилга олинади. Унинг асарлари ассортиментни кенг – узук ва бўйин тақинчоқлари, тўғноғич ва бошқалар ниҳоятда бетакрор ва ноёблиги билан ажралиб туради. Уларда бирон-бир заргарлик мактабининг анъаналарини ёки бирон машҳур устанинг таъсири кўринмайди. Уста рангли металллар билан ишлаш жараёнида эритилаётган металллар бўлакларини турли шаклларга кириши орқали кутилмаган образлар ва қиёфаларни пайдо қилади. А.Улумбекова мана шу нозик пайтдан фойдаланиб, уларга озгина ишлов бериш орқали умуман янгича, композиция томонидан қизиқарли шаклларни кашф этмоқда. Ўз навбатида ушбу услуб ва йўналишни инновация, деб таъриф бериш ўринли. Сабаби унинг асарлари ғайриоддий ва замонга, истеъмолчилар талабига мос, кутилмаган унсурларга, жуда бой кўриниш касб этган..

Ўрта авлод вакили, —“Holmuradov Design” бренди асосчиси, —“Ҳунарманд” уюшмаси аъзоси, дизайнер-заргар У.Холмуродовнинг асарлари ҳам техник томондан нозиклиги ва металл безакдорлигини услуб томондан кўрсатишга ҳаракат қилганлиги билан диққатга моликдир. Левон Авакяннинг шогирди ҳисобланган У.Холмуродов ҳозирда устозининг анъаналарини давом эттирмоқда. У.Холмуродов ижодидаги услубий изланишлари бир неча асосий йўналишни ва бадиий техник омилларни ўзида мужассам этганлиги билан изоҳланади.

Биринчи йўналиш - Шарқ, замонавий дизайннинг жуда кучли уйғунлашувларини ўзида мужассамлаштирганлигида кўзга ташланади. Масалан, кашғар балдоқнинг эски анъанавий шаклига йўналтирилган ва дизайнерлик ёндашув асосида яратилган сирғалар, муаллифнинг стилизацияси жараёнида турли хил ўзгаришларни ўз ичига олади. Бу сирғалардаги тасвирий ёки декоратив мотив – рангли тошнинг майда қирраланган ва сайқалланган қисмлари ва тақинчоқ орасидаги бўшлиқлари таркиби, уларнинг ўйнаши

самодаги шакл, ранг ва ёруғлик нисбатининг ўзига хос оптик иллюзиясини яратади.

Иккинчи йўналиш унга янада яқинроқ бўлиб, бу нотижорат характеридаги, жиддий ва айна пайтда замонавий дизайн, кенг талаб учун мосланмаган, балки кўпроқ талабни амалга ошириш учун мўлжалланган. Бу каби ижодий ғоялари сирасига –Минора, –Фракциялар номли сирғаларни киритиш мумкин.

Улуғбек Холмуродов ижодининг яна бир ўзига ҳослиги - мис, жез, никел, кумуш, олтин, платина каби металллардан маҳорат билан ясаган ҳамда феруза, ложувард, ақиқ, халцедон, маржон, каби тошлар қадалган билакузуклар, узук, бўйин безакларни муаллиф ёш бўлишига қарамасдан катта иқтидор ва маҳорат билан ишлаб чиққанлигида кўзга ташланади.

Заргарнинг ижодий маҳорати Тошкент архитектура-қурилиш институти –Графика дизайни бўлимида шаклланган. Шу боис у томонидан яратилган барча намуналар - заргарлик тақинчоқларида айнан дизайн йўналиши таъсири сезилади.

1995 йилдан буён ўзининг ижодий изланишларини бошлаган заргар 2010 йилга келиб –Holmuradov Design брендига асос солади. Мазкур брендда мазмунли, чуқур фалсафа ҳамда геометрик чизиқлар ва шакллар билан бойитилган заргарлик буюмлари ўрин олган.

Заргарнинг –Мерос, –Панжара, –Бох (–Қути), –Шарқона, –100% cotton (–Пахта), –White Gold & Diamonds (–Оқ олтин ва олмослар||), –Модерн каби мавзуларда яратилган заргарлик коллекциялари заргар учун машхурлик келтирган.

– Holmuradov Design бренди ўзининг геометрик дизайни, ижтимоий йўналтирилган лойиҳалари ва дадил тақинчоқлари билан машхур. Шунинг учун ҳар бир тақинчоқ мустақил санъат объекти сифатида кўзга ташланади. Бу тақинчоқлардаги заргар меъморчилик элементларини қўллаш асносида, вақт ва у орқали маконни кўриши ифодаланган. Бир сўз билан айтганда, У. Холмуродовнинг заргарлик асарларида модерн услубидаги инновацион ечимлар ифодаси ўз аксини топган.

Юқоридагилардан хулоса шуки, ватанимиз уста заргарларга ниҳоятда бой мамлакат сифатида жаҳон майдонларида ўз ўрни ва мавқеига эга. Юртимизда маҳоратли, қўли гул усталар ниҳоятда кўп. Уларнинг ижоди нафақат юртимизда ҳатто унинг ташқарисида ҳам яхши танилган. Уларни ўрганиш, ёшларга ўргатиш масалалари ҳам шу қадар долзарблашиб бормоқда.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Ўзбекистон амалий санъати дурдоналари. /Таҳрир кенгаши: Т.Кўзиёев, А.Ҳакимов, Т.Маҳмудов, О.Файзуллаев, А.Нарзуллаев. – Т.: Ўзбекистон миллий энциклопедияси Давлат илмий нашриёти, 2013. –171 б.

2. Хакимов А. Ўзбекистон хунармандчилиги дурдоналари. Китоб-альбом. – Т.: Ўзбекистон НМИУ, 2019 й. – 384 б.
3. Бинафша Нодир. Ўзбекистон амалий санъати: анъаналар давомийлиги. – Т.: –San'at журнали нашриёти, 2021. – 368 б.
4. Зардўзлик санъати / Бахшилло Жумаев/ “САННОФ” нашриёти, Тошкент. 2022.-288 б.
5. Султанов, Х.Э., Марасулова, И.М., Махмудов М.Ж., Бахриев, И.С. (2020). На пути совершенствования изобразительного искусства в непрерывном образовании: из опыта работы. *Academic research in educational sciences*, (4), 231-237.
6. ИМ Марасулова, ДС Павлов/ ДЕКОРАТИВНО ПРИКЛАДНОЕ ИСКУССТВО УЗБЕКИСТАНА// Научные исследования в области педагогических наук, ст 378-384
7. Sultanov H E, Marasulova I M, Yunusova K H. // Training cluster cooperation and preliminary results // 2th International Multidisciplinary Scientific Conference on Ingenious Global Thoughts Hosted from Berlin, Germany April 30 th 2021, pp 224-228.
8. Султанов Х.Э., Марасулова И.М., Юнусова К.Х. Педагогик инновацион кластери: Чирчиқ тажрибасининг илк натижалари // «МУҒАЛЛИМ ҲЭМ ЎЗЛИКСИЗ БИЛИМЛЕНДИРИЎ» № 3-2 Нөкис — 2021. 37-41 б.
9. Султанов Х.Э., Марасулова И.М., Абдухамидов Қ.Я., Алимова Н.Ш. Кластер ёндашувидаги «арт-терапия» таълими - фанлар интеграциясини амалга ошириш омили //“Yangi o‘zbekistonda pedagogik ta’lim innovatsion klasterini rivojlantirish istiqbollari” mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy anjuman materiallari /may 1-qism SHIRCHIQ – 2022. 606-612 б.
10. Марасулова И.М./Амалий безак санъатининг ўзига хос хусусиятлари. витраж мисолида// “Journal of innovations in scientific and educational research” VOLUME 2, ISSUE 13 (26- December) 2022